

landó néprajzi kiállítás, mely a „házbá” vezeti be a látogatót, ahol a vetett ágyak, kemence és szövőszék, illetve a konyha eszközei idézik elénk az egykori ványai, sárréti életmódot. Mindezek mellett évente több időszakos kiállítás is megrendezésre kerül a múzeum saját, illetve az alkotók, gyűjtők anyagából. Bemutakoztak az elmúlt években többek között kézművesek, viseletkészítők, bentlakásos intézmények lakói, ványai elszármazott amatőr festőművészek.

A múzeum értékes írott és képi anyaggal várja a kutatói vágyókat. A gyűjtemény anyagából az évek folyamán már több dolgozat, beszámoló született. A múzeum munkáját nagyban segíti a – hatvanas években rövid ideig működő, 2000-ben újjáalakult – közel százfős Dévaványai Múzeumbarátok Köre. Legyen szó akár adatközlésről vagy rendezvényeken való vendéglátásról, gyermektáborról (2001-ben rendezték meg az elsőt, azóta egyre népszerűbb a helyben élők és az elszármazottak körében), kézműves foglalkozások lebonyolításáról. A Múzeumpártoló Kiemelkedően Közhasznú Alapítvány – szintén 2000-ben – Bereczki Imre hagyatékából jött létre, célja a település helytörténetének feltárása, megismertetése; szellemi, tárgyi hagyományainak ápolása, gyűjtése; kulturális értékeink kiadványokban való megjelenítése – mindezek elősegítésére pályázatok kiírása, pályaművek elbírálása, díjazása; a gyűjtemény munkájában rendszeresen résztvevő, az azt segítő múzeumpártoló és adományozók tevékenységének anyagi, erkölcsi elismerése. 2009-ben jelent meg a *Kincseink* c. kiadvány 6. kötete, amelyet az alapítvány szponzorált.

A helytörténeti gyűjtemény az alapító, a város mindenkori vezetői, lakói és az onnan elszármazottak, a vállalkozók és a múzeumbarátok szellemi és kézzel fogható támogatásából jött létre. *„Imre bácsi, amit megmentett, a nagy szegénységében tette, gyakran éheztek, hogy megvegyenek valamit. Egy rossz biciklivel közlekedett, cipekedett, amíg mások kinevették...Ványának hatalmas történeti, régészeti anyaga van, mert volt egy Bereczki Imréje, aki koldus maradt, hogy mentsen!”* (Vaszko Irén)

2012. február 11-én lenne száz esztendő. Ha itt lenne, örülne annak az általa létrehozott muzeális intézménynek, ami ma a Bereczki Imre Helytörténeti Gyűjtemény nevet viseli. Tudományos munkájára megbecsüléssel, tisztelettel emlékezve, 2012. február 10-én emlékkonferenciát rendeztünk a dévaványai múzeumban.

Murányi Magdolna

Száz éve született Székely Tibor, világjáró és útikönyvíró

Székely Tiborról írva a fenti cím bizony leszűkítő, ugyanis életének hetvenöt esztendeje alatt számtalan foglalkozást üzött! Hiszen – többek között – volt néprajzkutató és dramaturg, operatőr és nyelvtanár, újságíró és múzeumigazgató, mindenekelőtt azonban bámulatos nyelvérzékkel megáldott ember, aki bejárta és könyveiben leírta úgyszólván az egész világot. Mert a földrajzi felfedező kora – terra incognita hiányában – alighanem egyszer és mindenkorra lezárult, hasonló veszély azonban a világjárókat, világutazókat, szerencsére nem fenyegeti. Mert látóvilágban, érdekességekben gazdag – s így útra csábító – távoli tájak nemcsak minden időben voltak, de lesznek is!

Székely Tibort mindenek előtt mint világjárót és útikönyvírot tartja számon az emlékezet, s bizony lélegzetelállítóak az őt e téren jellemző számok: kilencvenegy ország földjén járt, s ezekben az általa beszélt huszonnégy nyelv valamelyikét használva több mint hétézer előadást tartott! Írt huszónhét könyvet, melyek – eddig – több mint harminc nyelven jutottak el az olvasókhöz!

Ennyi bevezető gondolat után nézzük immár, hogy élete és tevékenysége jó emlékezetünkre miért is érdemes? Szé-

Emléktáblája a szepesszombati szülőházon

rális anyanyelvévé. Legtöbb könyvét is ezen a nyelven írta. Írói névként a délszláv országban könnyebben kiejthető *Tibor Sekelj* nevet használta. Édesapja kívánságára, aki állatorvos volt, de világléteben vonzódott a bírói pálya iránt, elvégezte ugyan a zágrábi egyetem jogi karát, a paragrafusok világában azonban egyetlen másodpercet sem töltött el.

Arra a kérdésre pedig, hogy ezek után miként is indult el végeláthatatlanul hosszú vándorútjára a nagyvilágba, így válaszolt: „*Tulajdonképpen még kisgyermekként, képzeletben, amikor még olvasni sem tudtam, apám polcáról napoként levettem a Pallas Nagylexikon első kötetét, a szönyegre tettem, nekihasaltam és órákat töltöttem fölötte. Mindenki csodálkozott, hogy miért csak az első kötetet lapozgatom. Nekem pedig ez elég volt akkor, négyévesen, és elég maradt egy életre: benne találtam Afrikát, Amerikát, Ausztráliát, Ázsiát [...] Többre nem is voltam kíváncsi...*” Az újság, amelynél 1939-ben dolgozott, már akkor is páratlan nyelvtudására figyelemmel kiküldte Argentínába, hogy tudósítson a távoli országba kivándorolt, s ott letelepedett délszlávok életéről. Közben aztán kitört a világháború, s Székely Tibor kinnrekedett. Az előzetesen tervezett néhány hétből pedig tizenöt év távollét kerekedett. E másfél évtized alatt keresztül-kasul bejárta Dél- és Közép-Amerika országait, ekkor szerzett élményei alapján írva meg az 1955-ben az Újvidéken megjelent *Az indiánok földjén* című könyvét.

Egy ismert svájci hegymászó meghívására részt vett Amerika legmagasabb hegycsúcsának, a 6960 méter magas Aconcaguának a megmászásában. A kilenctagú csoportból négyen végleg a vastag hó alatt maradtak, Székely viszont 1944. február 13-án, 32. születésnapjának előestéjén felért a csúcra! Az erről írt sikeres könyvét, a *Vihar az Aconcaguán* (Újvidék, 1960) című Mexikóban sokáig tankönyvként használták a hegymászást elsajátítani akarók.

Következő expedíciója a Mato Grosso vidékére vezetett. Ezen az úton feleségül vette az orosz származású Meri Reznik nevű útitársnőjét, akitől öt év múlva elvált. Bolívia, Venezuela, Guatemala, Panama, Salvador és Honduras bejárása után, tizenöt évnyi távollét után, 1954 őszén érkezett vissza választott hazájába, Jugoszláviába. Belgrádban telepedett le, s megírta újabb kalandjait, élményeit. De csak két évet bírt ki utazás nélkül! Mert 1956-ban ismét útra kelt, következett Ázsia, majd Ausztrália és Afrika.

Nyugtalan vére és a még titokzatos, ismeretlen távoli vidékek „felfedezése” iránti olthatatlan vágya újabb földrészek és újabb országok felé irányították a lépteit. A történesek, amelyek élet útján ezután következtek, egy rövid megemlékezés keretein belül részletesen felsorolhatatlanok. Indiában eszperantista megfigyelő az UNESCO ülésén, Kínában tolmács, Nepálban Mahendra király vendége és egyetemalapító, a Szaharában egy karavánnal tartva keres fel oázisokat. Részt vett krokodilvadászaton, járt emberek között, lakott jurttában a mongolok földjén és volt jogi. S nyelvórákat adott Mahatma Gandhi tanítványának, Vinoba Bhavenak. Hazafelé tartva Ceylon és Izrael földjén időzött, majd Marokkóban tartott előadásokat. Egyéves afrikai útja 1962-63-ban Egyiptom, Szudán, Etiópia, Szomália, Kenya és Tanzánia földjére kanyarodott. Ezt követően született *Gyambo rafiki* (magyarul az újvidéki Fórum kiadónál *Jó reggelt barátom*) címmel 1965-ben megjelent könyve.

Addig-addig járta a világot, míg végül 1972-ben visszatért ugyan Jugoszláviába, de immár magyar környezetben képzelte el hátralévő idejét. Ismét megnősült, második felesége magyar hölgy lett. Kinevezték a szabadkai múzeum igazgatójának, s itt ténylekedett 1976-ig, amikor is nyugdíjba vonult. A várostól lakást kapott, Szabadka sétáló utcájában, a Borisa Kidrica 15-ös számú házban. Ennek szobáiban

kely Tibor bölcsője még a hajdani Nagy-Magyarországon, a Magas-Tátra aljában, az akkori Szepesszombatban (ma Spišská Sobota, Szlovákia) ringott, ahol száz éve, 1912. február 12-én látta meg a napvilágot. (E tényre a városban emléktábla emlékeztet, amely ugyan kizárólag szlovák nyelvű, ám nevét helyesen tartalmazza, s ma már ennek is örülni lehet.) Mindössze három hónapos, amikor családja a Temesvár melletti Csene (ma Ceni, Románia) községbe költözött, ahol tíz évig éltek. Ekkor aztán végérvényesen Jugoszláviába költöznek, s előbb Kikindán végzi a gimnáziumot, majd a montenegrói Nikšicen fejezte be, ahol 1929-ben érettségizik. Tanulmányait így szerb-horvát nyelven végezte, s később, mint írónak is ez vált a kulturális

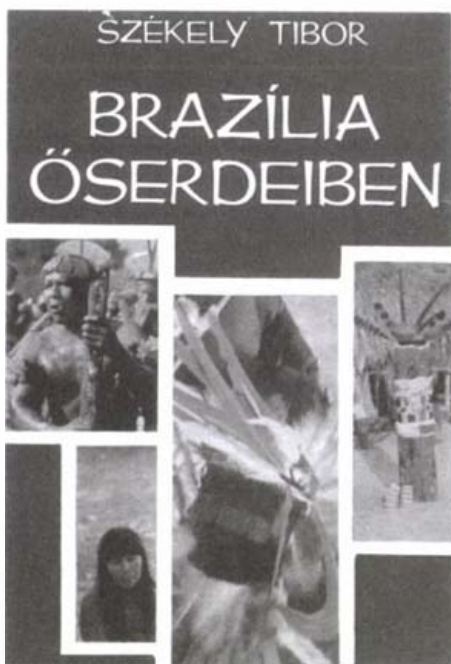
helyezte el egy hosszú és eredményes élet egész világra kiterjedő gyűjtő munkájának eredményét, amely végül hétszázhatvan darab néprajzi tárgyból állt.

Mint maga mesélte, eleinte mindent gyűjtött, amely útjain elé került, ami megtetszett és anyagilag is elérhető volt számára. Ám hamarosan be kellett látnia, hogy ezt így folytatni egyszerűen képtelenség, ezért „szakosodott.” Ezután már csak háromféle tárgyat gyűjtött. Egyrészt fejjedőket, azaz sapkákat és kalapokat. Aztán maszkokat. Végül hangszereket. Igaz, mindezeket aztán a világ minden tájáról...

Nekem még abban a szerencsében volt részem, hogy – 1989-ben, egy évvel a nagy utazó halála után – felkereshettem e házi múzeumot, ahol Székely Tibor második felesége, özvegye, Erzsébet asszony kalauzolt végig a látnivalóktól roskadozó szobákon. Meg-megálltunk egy-egy valamiért különösen kedves tárgy előtt, s Erzsébet asszony már mesélte is a hozzá fűződő érdekes, olykor izgalmas, máskor hajmeresztő történeteket. Megtudtam tőle, hogy a házi múzeumban látható anyagon kívül még két helyen voltak láthatóak (akkor) Székely Tibor gyűjtött tárgyak. Új Guineából hazatérve tizenkét tárgyat eladott a zágrábi Néprajzi Múzeumnak, később pedig tíz tárgyat a szabadkai Városi Múzeumnak ajándékozott.

Erzsébet asszony mesélt, látogatója pedig fülelt, jegyzetelt, s gyakorta kattogtatta a fényképezőgépet. Majd helyet foglaltunk, s a kávé és pogácsa mellé az asztalra kerültek a nagy utazó könyvei, az általa írt és a róla szóló publikációk. Valamennyi könyvének felsorolására nem vállalkozhatunk, ám tény, hogy mint szerzőt, a hazai útleírás-kedvelők elsősorban a budapesti Gondolat Kiadó Világjárók sorozatában 1981-ben megjelent *Éjfélkor dőlnek a pálmák* s az ugyancsak Budapesten, 1988-ban megjelent *Kumevava, az őserdő fia* című könyvei alapján ismerik. Legtöbb művét magyarul az újvidéki Fórum kiadó jelentette meg, így például a *Brazília őserdeiben* (1955), *A pápuák szigetén* (1978), *az Emberevők között* (1984) és a *Patagóniától Alaszkáig* (1988) címűeket.

A magyar állampolgárként született, rendkívül színes és mozgalmas életet élt, s élményeit könyvek, cikkek és előadások révén másokkal is megosztó világjáró nyelvzseni 1988. szeptember 20-án, szíve-elégtelenségben hunyt el a szabadkai kórházban. Sírja is a szabadkai, bajai úti temetőben található. Közös szabadkai ismerősöktől származó értesülések szerint férje halála után éveken második felesége Magyarországra költözött, a fejjedő-, maszk- és hangszergyűjtemény a szabadkai múzeum anyagát gazdagítja.

Polgárdy Géza